

Contaminats per dins

Les anàlisis de sang demostren que els catalans encara tenim a dins DDT, tot i que aquest insecticida es va prohibir els anys setanta. Com aquest, altres productes tòxics, molt persistents, es van acumulant amb els anys al nostre organisme

Més investigats que mai

IRENE CASELLAS
L'any 2002, coincidint amb la realització de la segona enquesta de salut de Catalunya, es van prendre mostres de la sang de prop d'un miler de ciutadans catalans per descobrir fins a quin punt els nostres organismes estan contaminats per productes tòxics.

Els resultats s'han fet públics aquest any: no hi ha cap analítica on no s'hagin detectat almenys tres compostos tòxics. En el 85% de les mostres de sang es va detectar DDT –tot i que aquest pesticida es va prohibir els anys setanta– i en el 100% hi havia el seu residu, el DDE, que és el compost en què es transforma aquest producte químic quan es degrada.

L'estudi dels compostos tòxics permanents (CTP) té una llarga tradició a Catalunya, on fa temps que se'n mesura la presència en els aliments. Ara bé, les mostres recollides el 2002 han permès fer les primeres investigacions a fons sobre el seu impacte en l'organisme humà, amb dades prou representatives, que es poden extrapolar al con-

Junt de la població catalana. Les mostres recollides van ser analitzades per l'equip del professor Joan Grimalt, del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC).
«La feina feta al laboratori ha estat extraordinàriament difícil de fer, la dificultat tècnica és enorme i la sensibilitat dels mètodes que s'utilitzen és altíssima», explica Miquel Porta, catedràtic de medicina preventiva i salut pública de la UAB i investigador de l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica, l'entitat encarregada de dur a terme l'estudi en qüestió, un treball pioner, no només a Catalunya, sinó també a l'Estat espanyol. «És la primera vegada que un govern –de qualsevol mena, central, autonòmic...– fa aquest tipus d'investigació i assumeix les seves conclusions», afegeix Porta.
De la sang dels catalans, se n'ha avaluat els nivells de 19 compostos tòxics. Els que més s'han detectat es poden aplegar en tres grups: el DDT i el seu derivat DDE; el grup dels bifenils policlorats, coneguts com PCB, i l'hexaclorobenzè (HCB) i l'he-

El DDT és un insecticida que es va sintetitzar per primer cop el 1875 i que a partir de mitjans del segle XX es va generalitzar arreu del món, especialment per combatre el mosquit que transmet la malària. Un cop comprovats els seus efectes nocius es va començar a prohibir durant els anys setanta, tot i que en països en vies de desenvolupament es continua utilitzant.

El DDT és un insecticida que es va sintetitzar per primer cop el 1875 i que a partir de mitjans del segle XX es va generalitzar arreu del món, especialment per combatre el mosquit que transmet la malària. Un cop comprovats els seus efectes nocius es va començar a prohibir durant els anys setanta, tot i que en països en vies de desenvolupament es continua utilitzant.

Molt persistents
Els PCB, per la seva banda, han tingut molta importància en el món de la indústria com a aïllants de la calor, lubricants, plastificants i protectors de la fusta. Estan prohibits des de fa anys, però com la resta dels CTP continuen en el medi ambient i costa molt que desapareguin. El mateix passa amb l'HCB i l'HCH, que havien estat àmpliament utilitzats en el món agrícola per combatre plagues.

«Ara no es fan servir, però con-



Les analítiques sobre els compostos tòxics persistents es van fer amb una mostra representativa de 919 catalans. / FOTOLIA



L'ús indiscriminat de pesticides i plaguicides molt persistents fa unes dècades ha propiciat la nostra contaminació interna. / EFE

Les dones, més tòxics

tinuen existint i contaminen la cadena alimentària, la dels animals i la nostra», indica Miquel Porta, que afegeix que en tots els anys d'existència de l'espècie humana, el normal era que el nivell de contaminants al nostre organisme fos zero. Per això, encara que els nivells de tòxics a la sang siguin baixos, la situació no deixa de ser preocupant.

La presència d'aquest tòxics està estesa entre la població, i no només aquí. No és que visquem en un país tercermundista, la contaminació interna és similar a la que indiquen en altres estudis que s'han fet en diferents països, que si bé no són tots representatius, sí que apunten en aquesta direcció.

Els CTP estan majoritàriament prohibits, però els continuem portant a dins perquè hi vam estar exposats quan encara s'utilitzaven, perquè ens l'ha traspasat la nostra mare en l'al·letament, o perquè encara formen part de la

Una de les troballes de l'estudi és que en les dones les concentracions en sang de determinats compostos tòxics són més elevades. «Primer vam pensar que podia tenir a veure amb l'índex de massa corporal, amb l'obesitat, però estadísticament ho hem controlat i malgrat tot surten les concentracions més elevades. El perquè, encara l'estem estudiant», indica Porta. Sí que sembla clar que hi ha una relació amb l'obesitat i amb l'edat, però les concentracions varien molt: una persona pot tenir 8.000 vegades més DDE que una altra, i el perquè també s'està investigant. «En general, molta gent té concentracions baixes, però hi ha minories amb nivells alts, que són les que més ens preocupen», afirma Porta.

nostra cadena alimentària. «Si vas caminant pel camp no et contaminaràs per DDT, la contaminació per l'aire i per l'aigua és irrisòria, però la pregunta és: hi ha DDT als pinsos? Més del 98% d'aquests compostos ens arriben per la dieta o per la nostra mare», assegura Porta.

El problema dels pinsos

Segons aquest investigador, la persistència de contaminants en els pinsos destinats a alimentar bestiar és l'única explicació que té el fet que s'hagin detectat restes de DDT en xais i vedells de dies de vida. Ni ells ni les mares hi han estat exposats, només els poden haver rebut per l'alimentació de la mare.

«Els ramaders, la indústria dels pinsos i l'administració han de ser molt responsables. Fa 50 anys la societat era molt diferent, però ara mateix un ramader pot comprar pinso que 48 hores abans era, posem per cas, a la Xina o a

Amèrica Llatina», afegeix.

Pel que fa als PCB, per posar un altre exemple, formen part de centenars de milers de transformadors elèctrics vells repartits pertot arreu, que en contenen en forma d'oli industrial. Han estat durant anys molt útils per a la indústria i tampoc no es poden demonitzar, com tampoc no es pot obviar que el DDT va ser en algun moment útil per evitar la malària. Per desgràcia, però, no es va tenir en compte la seva persistència en el medi.

El problema amb el PCB apareix quan el transformador s'espatlla, comença a perdre oli i contamina una sèquia i els animals que hi beuen. A més, també hi ha usos fraudulents. «Això ens indica que no hi ha una frontera entre el medi ambient i nosaltres. Ens creiem invulnerables, però no és cert. Els CTP són un bon motiu per reflexionar sobre la nostra societat, és un bon moment per replantejar-nos com es



fa ramaderia, a quin preu paguem els productes o com tracem els pagesos. També, per replantejar-nos la voracitat i el consumisme en els temes del menjar; no parem de menjar», insisteix Porta.

Menys greixos

La majoria dels CTP presents al nostre cos són substàncies liposolubles. Queden acumulats en les capes de greix del nostre organisme i només amb molt de temps es poden anar eliminant. Per atenuar la seva presència, les principals recomanacions són reduir els greixos animals que es mengen, evitar l'obesitat i fer esport. Ara bé, aquestes mesures poden rebaixar més aviat poc els nivells de tòxics, ja que es van acumulant durant tota la vida, i a més es traspassen de mares a fills. En un estudi que es recull al llibre *Nuestra contaminación interna* es va descobrir que de 150 placentes de mares sanes analitzades, en totes hi havia restes d'algun tipus de pesticida, i en algunes n'hi havia de fins a 15 compostos diferents.

«La gent encara pensa que la natura és una cosa que no té a veure amb nosaltres. A vegades estem més preocupats per una espècie en extinció, o per si hi haurà o no bolets aquesta tardor, per qüestions que resulten externes a nosaltres. Pensem que la contaminació és cosa de Medi Ambient, la contaminació interna no la reconeixem, no la veiem com un problema nostre», assegura el catedràtic. I posa com a exemple la catàstrofe del *Prestige*: hi va haver molta gent preocupada per les conseqüències ambientals, però què va passar amb l'exposició dels voluntaris als contaminants? A la comissió que va organitzar el govern llavors hi havia representats de tots els àmbits, però cap expert en salut humana. «Ara ens toca reflexionar. I el millor argument perquè tothom s'interessi per aquest tema és ben senzill: que tots portem aquests tòxics a dins», conclou Porta.

MIQUEL PORTA **Catedràtic de la UAB i investigador de l'IMIM**

«Cal exigir actuacions»

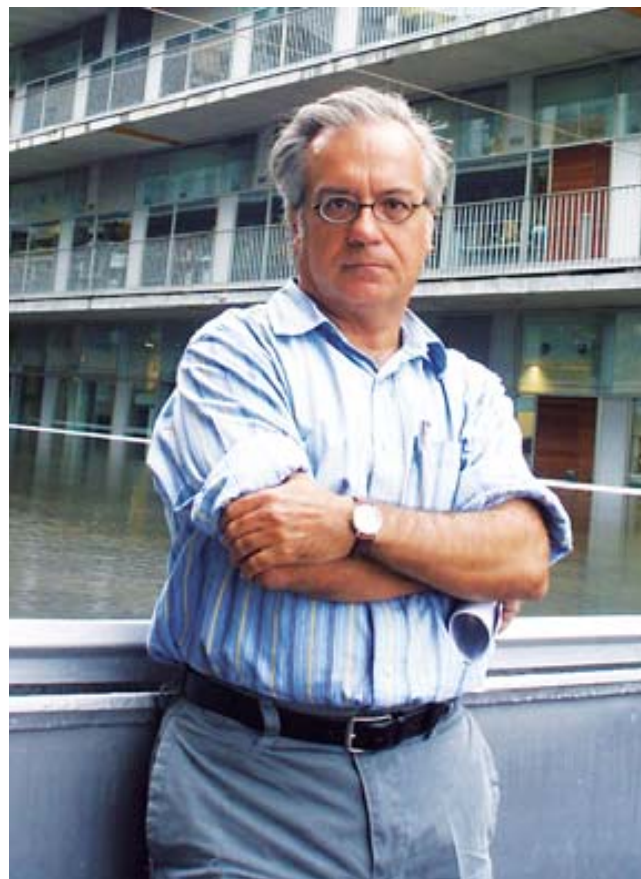
I.C.
Només Catalunya, Alemanya i els Estats Units tenen estudis representatius sobre la contaminació humana per compostos tòxics persistents, tot i que en alguns països hi ha programes de vigilància (a Suècia fa anys que es mesuren els nivells de tòxics en la llet materna).

–Quin paper ha de tenir l'administració pel que fa a aquests contaminants?

«La conselleria de Salut ha tingut el coratge de fer aquest estudi. Hi ha molts polítics a l'Estat espanyol que prefereixen amagar el cap sota l'ala, que diuen 'mira, val més que no ho mirem, que trobarem alguna cosa que no ens agradarà'. Explicar uns resultats com aquests als ciutadans és més delicat, com també ho és explicar-ho als companys de govern. Als d'Agricultura potser no els agradarà, als de Medi Ambient potser tampoc... però el progressisme es demostra fent aquest tipus d'estudi. Al segle XXI hem de mirar la realitat als ulls. I ells han tingut el coratge de fer-ho.»

–Ens hem d'alarmar?

«A l'informe hi ha molts elements perquè els diferents departaments del govern, els ajuntaments i la ciutadania reflexionin. Aquí, d'alarmisme no n'hi ha, però crec que hem d'estar més alerta. És a dir, alarmisme, no, alerta, sí. Por, no; preocupació, sí. Paternalisme, no; informació, sí. Despreocupació, no; polítiques actives, sí. Una de les coses que esperem, m'atreveixo a dir que la conselleria de Salut i els investigadors alhora, és que aquest tipus d'estudis, la seva informació, la seva realitat, que fa visible allò que és invisible, dinamitzi les polítiques de les altres conselleries. Naturalment que per a Rama-



Miquel Porta, a la seu de l'IMIM. / I.C.

deria pot ser incòmode expedientar ramaders, però Ramaderia no pot actuar com si els ramaders fossin els seus clients, han de governar per a tots els ciutadans. No pot ser que només el Departament de Salut pensi en la salut dels ciutadans, perquè la salut depèn tant o més del que fan les conselleries de Medi Ambient, d'Indústria, de Ramaderia, d'Alimentació o de Comerç. No podem tenir un govern parcel·lat, i tampoc pot ser que les actuacions d'uns i altres siguin contraposades.»

–Com a ciutadans, què podem fer?

«No hi ha una solució d'àmbit individual. Com a individu puc fer molt per canviar les coses, però per eliminar la meua contaminació in-

terna no puc fer gran cosa, no més tot allò que ja sabem que és necessari per mantenir una bona salut.»

–Cal mobilitzar-se?

«El que es pot fer és organitzar-se per intentar que la propera generació tingui nivells més baixos. No només amb bona voluntat: exigint polítiques públiques i privades –els majoristes de l'alimentació tenen una responsabilitat–, però ho han d'exigir els ciutadans. A més, no pot ser que tot sigui culpa del govern. Hi ha el govern, les empreses i, per exemple, les associacions ciutadanes. Està molt bé que hi hagi associacions per salvar el romànic, o per tenir cura de les espècies en perill, però on queda l'espècie humana en tot això?»